

driestarren wordt waargenomen, kan dat alleen doen uitgaande van de stelling, dat men hier met eene opzettelijk uit berekening uitgelokte crisis te doen heeft gehad.

Ja, dat zou verkeerd geweest zijn; Dr. Kuyper behoeft dat mij niet te leeren. En nog verkeerder, wanneer de politieke berekening niet betrof de verhouding van de eigen partij tegenover andere partijen, maar de verhoudingen *in* de eigen partij.

Ook hier is het wéér de dwaling van Dr. Kuyper omtrent mijne bedoeling, die alles bederft.

Zij verhindert ook de gedachtenwisseling omtrent een belangrijk punt, waarover anders wel eens had mogen gesproken worden.

Ik bedoel de verhouding tusschen een parlementair leider of een Minister en den leider der partij buiten de Kamer of buiten het Kabinet.

Hier rijzen moeilijke en teedere vragen; de parlementaire leider heeft de verantwoordelijkheid voor den loop van zaken, en staat voor allerlei soms plotseling opkomende toestanden; de Minister is verantwoordelijk voor de handhaving en uitoefening van het Regeeringsgezag.

Volgens eene juiste opmerking in de driestarren is de eenige gezonde toestand, dat de leider der partij ook in de Tweede Kamer zitting heeft.

Die toestand heeft voor de anti-revolutionaire partij slechts zelden bestaan, en de heeren Mackay, de Savornin Lohman en van Wassenauer zijn langen tijd parlementaire leiders geweest. De heer Mackay is in 1888 als Kabinetsformateur opgetreden.

Zijn er toen nooit vragen gerezen? Ik meen van wel. Ben ik wel onderricht, dan heeft in 1886, toen wegens een conflict met de rechterzijde bij de Grondwetsherziening mijn vader zijn ontslag aanbood en de Koning aan den heer Mackay de Kabinetsformatie opdroeg, deze laatste die opdracht van de hand gewezen, zonder Dr. Kuyper te raadplegen. En de Schoolwet van 1889 heeft de heer Mackay opgezet op eene wijze, die in strijd was met het advies van Dr. Kuyper.

Geene andere leering wil ik hieruit trekken, dan deze, dat het hier een vraagstuk geldt van niet zoo eenvoudigen aard,